

HET COMMUNISME.

- I. Het Communistisch Manifest, van Karl Marx en Friedrich Engels.
- II. De grondslagen van het Communisme.
- III. Communisme tegenover Anarchisme en Syndikalisme.
- IV. Communisme tegenover Revisionisme of Reformisme.
- V. Het Historisch Materialisme.
- VI. Klasse Moraal.
- VII. Het Imperialisme, de Wereldoorlog en de Sociaal-Democratie.
- VIII. De Wereld-Revolutie.
- IX. Staat en Revolutie.
(De Leer van het Marxisme, van den Staat en de Taak van het Proletariaat in de Revolutie) door N. Lenin.
- X. Het Communisme.

HET COMMUNISME

II

DE GRONDSLAGEN VAN HET COMMUNISME

DOOR

H. GORTER.

DERDE GEWIJZIGDE EN VERMEERDERDE DRUK.

UITGAVE J. J. BOS. AMSTERDAM.
1920.

HET COMMUNISME

II

DE GRONDSLAGEN VAN HET COMMUNISME

HET COMMUNISME

II

DE GRONDSLAGEN VAN HET COMMUNISME

DOOR

H. GORTER.

DERDE GEWIJZIGDE EN VERMEERDERDE DRUK.

UITGAVE J. J. BOS. AMSTERDAM.
1920.

VOORREDE

Deze brochure, waarvan de eerste uitgave voor de sociaal-demokratische arbeiderspartij (S. D. A. P.), de tweede voor de sociaal-demokratische partij (S. D. P.) verscheen, verschijnt nu, als tweede in de serie „Het Communisme”, in derde uitgave voor de richting, die alleen revolutionair is gebleken, de communistische.

In haar grootste gedeelte weinig veranderd, zijn haar laatste hoofdstukken naar de nieuwe theorieën die het imperialisme, de wereldoorlog, de Russische, de wereldrevolutie hebben gebracht, geheel omgewerkt.

Den naam van sociaal-demokraat, die door den oorlog en zijn gevolgen gelijk is geworden met verrader der arbeidersklasse, hebben wij geheel laten vallen.

Onder communisten verstaan wij die personen, die alle propaganda (in parlement en daarbuiten) en alle organisatie (in vakverenigingen en politieke partijen) in dienst stellen van de revolutie naar het communisme, en die als de eerste middelen om de omverwerping van het kapitalisme te bereiken beschouwen de arbeidersraden (soviëts), de dictatuur van het proletariaat en de Eenheid der internationale arbeidersklasse.

Onder socialisme wordt wel eens verstaan de toestand in den overgangstijd van het kapitalisme naar het communisme, waarin het proletariaat nog de dictatuur uitoefent over de burgerlijke klassen. Onder communisme de dan volgende toestand, waarin en klassen en dictatuur geheel verdwenen zijn. Deze onderscheiding hebben wij, hoewel niet streng, gehandhaafd.

De statistieke gegevens, die tot 1912 loopen, hebben wij opzettelijk niet met latere vermeerderd, omdat deze serie brochures de klimax en den noodzakelijken gang moet toonen van de kapitalistische ontwikkeling naar de revo-

lutie. In 1912 nu begon de voorbereiding van den wereldoorlog (De annexatie van Bosnië door Oostenrijk.).

In deze brochure worden de tegenstanders van het communisme, de bourgeoisie, de anarchisten, de syndikalist, de revisionisten niet bestreden. Dit zal in de volgende nummers geschieden.

Aug. 1919.

H. GORTER.

De grondslagen van het Communisme.

I.

Kapitaal en Arbeid.

Het is bij den wereldoorlog en de daaruit voortgekomen revolutie gebleken, dat er slechts ééne richting in de arbeidersbeweging is, die de arbeiders naar het communisme brengt.

Alleen de uiterste linkervleugel der sociaal-demokratische partijen, de Marxistische, heeft den juisten weg gevonden. De beginselen van deze richting worden hier gegeven.

De eerste taak van den revolutionairgezinden arbeider is de kapitalistische maatschappij te begrijpen. Eerst als hij haar begrijpt is hij volkomen revolutionair.

Daar de communistische partij de geheele arbeidersklasse revolutionair voelend, denkend, willend en handelend wil maken, tracht zij het helderste beeld te geven van het geheel der kapitalistische maatschappij.

Het wezen, het merg van onze samenleving is het kapitaal. Men begrijpt niets van onze samenleving als men het kapitaal niet begrijpt.

Wat is het kapitaal, vanwaar komt het kapitaal, hoe ontstaat het?

Kapitaal is de opeengestapelde som der waren of waarden, dat wil zeggen der grondstoffen, producten, werktuigen etc., in handen der bezittende klassen, — een som die de eigenaardigheid heeft zich, in de handen der bezittende klasse, voortdurend te vermeerderen, te vergrooten.

Hoe ontstaat het kapitaal? Vanwaar komt zijn voortdurende vergroting?

Het komt van de arbeiders. Zijn vergroting ontstaat uit den arbeid.

Er heeft elken dag een ruil plaats tusschen den arbeider en den kapitalist. De arbeider geeft zijn arbeidskracht aan den kapitalist voor een dag in gebruik, de kapitalist geeft den arbeider een dag loon. Uit die ruil ontstaat het kapitaal.

Want die ruil is niet gelijk. De waarde van wat de arbeider op den dag voortbrengt, is grooter dan de waarde van het arbeidsloon. Werkt de arbeider van 's morgens zes tot 's avonds zes, dan heeft hij misschien 's middags om

twaalf uur al een waarde voortgebracht gelijk aan die van zijn loon. Daarna geeft hij zijn arbeid onbetaald aan den kapitalist cadeau. Er is dus overschot aan den kant van den kapitalist. Er is, er ontstaat, er komt kapitaal in zijn handen uit de gewillige werkzame handen van den arbeider.

Kapitaal is onbetaalde arbeid.

Elk arbeider voelt wel dat dit waar is, maar wij willen het hem nog duidelijker maken.

De zaak die misschien nog niet volkomen klaar is, als men één arbeider neemt, die een dag lang werkt, wordt volkomen helder als men de geheele arbeidersklasse van een geheel land neemt of van een werelddeel gedurende een geheel jaar.

Onderstellen wij, dat het volgende vierkante figuur de hoeveelheid producten voorstelt, die de loonarbeidersklasse van een geheel land, of, wil men, van de geheele wereld voor de kapitalistenklasse produceert.

a
b
c

De arbeiders hebben deze producten een oogenblik in handen. In de fabriek, de mijn, de spoor, op het schip, op het veld brengen zij ze met hun handen en met de werktuigen hunner handen voort. Dit bezit duurt maar een oogenblik. Dadelijk als het product gereed en ter plaatse is, moeten zij het aan de eigenaars der productiemiddelen, aan de kapitalisten afstaan. Het privaatzit der productiemiddelen is oorzaak dat de arbeiders het product geen seconde langer kunnen houden, dan zij er aan moeten werken. Daarna zijn de kapitalisten er geheel meester van.

Wat doen de kapitalisten er mede?

Zij verdeelen het, in het groot gezien, in drie stukken.

Om deze aan te geven, trekken wij twee lijnen, zóó, dat de stukken a, b en c ontstaan.

Het eerste stuk *a* geeft de kapitalistenklasse aan de arbeiders terug. Van al het voedsel, brandstof, kleding, behuizing en huisraad, dat de arbeidersklasse voor alle menschen, voor de kapitalisten en zichzelf, maakt, ontvangt zij een klein deel terug. Van al de steenkool, die zij produceert, een klein beetje, van al het ijzer een weinig, van al het graan een behoeftig deel. Dat is het deel *a*, dat is het arbeidsloon. Want het is zeker wel onnoodig te zeggen, dat de arbeiders hun loon niet *direct* krijgen in steenkool en voedsel, maar in den vorm van geld, waarvoor zij voedsel en steenkool kunnen kopen.

Geld is het ruilmiddel, dat de circulatie der goederen in de kapitalistische maatschappij mogelijk maakt. Geld is evenals steenkool en graan een arbeidsprodukt (goud, zilver, koper, enz.) dat de bijzondere taak heeft den ruil gemakkelijk te maken. Evenals van het graan, dat zij produceert, ontvangt de arbeidersklasse van al het goud en zilver dat zij uit de aarde voortbrengt, ook slechts een klein deel terug, eveneens dus opgesloten in het stuk *a*.

Van het stuk *b* leeft de kapitalistenklasse zelve. Dat stuk van het produkt, dat de arbeiders voor haar voortbrengen in een jaar, dat stuk is haar huisraad, haar voedsel, haar kleding, haar brandstof, haar behuizing, haar weelde. Want onnoodig te zeggen, dat zij hiervan op grooter schaal en uit ruimer schaal leeft dan de proletariërs van hun stuk.

Dat stuk *b* is zonder twijfel kolossaal groot, en, naar verhouding van het aantal menschen, dat het deelen moet, veel grooter dan het stuk *a* der proletariërsklasse. Want niet alleen moeten de kapitalisten, die zelf arbeiders gebruiken, er van leven, maar tevens hun geheele anhang. De bankiers, de kooplieden, de reeders, de grondbezitters, de spoorwegkapitalisten, de fabrikanten, kortom allen, die zelf arbeiders van eenigerlei soort, hetzij dan hoofd- of handarbeiders, hetzij dan klerken of sjouwerlieden, hetzij dan matrozen of mijnwerkers gebruiken, leven van dat stuk. Maar ook leven er van al die personen, die de kapitalisten bovendien nog noodig hebben om de kapitalistische maatschappij in stand te houden.

Van dit stuk, dat de kapitalisten hun bij brokken toewerpen, leven de vorsten, de rechters, de officieren. De ministers, de professoren. Het geheele leger en de geheele vloot. De geheele bureaucratie en de geheele kerk. Enz., enz.

De Staat dus leeft voor een groot deel van dit stuk. Maar voor een ander groot deel toch ook nog van een gedeelte van stuk *a*, dat men de arbeiders weet af te persen. Want het is bekend genoeg, dat de kapitalistenklasse niet tevreden is aan de arbeiders een klein loon te geven, maar dat zij hun nog zelfs een stuk van dat loon opnieuw ontroofd: de belastingen, die in de kapitalistische landen, vooral als indirecte, zwaar op de arbeidersklasse worden gelegd.

Het derde deel *c*, wat doet de kapitalistenklasse daarmee?

De kapitalisten zijn zoo verstandig om hun heele produkt niet op te maken. Evenals de grondbezitters en de boeren niet elk jaar al hun graan verkoopen voor de consumptie, maar een deel houden als zaad voor het volgend jaar, zoo doen alle kapitalisten. Een domoor, die zijn geheele inkomen verteert. Een stuk houdt de kapitalist over, dat hij niet verteert, maar dat hij gebruikt om het volgende jaar zijn zaken mee te vergrooten, zijn fabriek uit te breiden. Dit stuk *c* is, over het geheele kapitalisme gezien, een reusachtig stuk, en het wordt elk jaar groter. Dat brok kapitaal, uit de handen der arbeiders gekomen, dat brok zijn de nieuwe spoorwegen, de nieuwe stoomschepen, de nieuwe machines, de nieuwe mijnen, het nieuw ontgonnen land, de nieuwe huizen, etc. etc. Slechts een deel van het totaal produkt wordt door arbeiders en kapitalisten verteerd. Een ander, aldoor groter gedeelte, blijft over, en dient in het volgende jaar tot nieuwe grootere produktie op hooger trap.

Dit is een duidelijk en waar beeld van onze samenleving. De klasse der loonarbeiders scheppende uit de aarde den geheelen rijkdom. De kapitalistenklasse zich dat produkt toeëigenende, er zelf van levende op grooten voet, haar kapitaal uitbreidende in een mate, zooals wij verder nog zullen zien, en aan de arbeidersklasse gevende in ruil voor haar jaarlang zwoegen en sloven een klein gedeelte van haar enorm produkt.

In ruil, zeggen wij?

Is het wel een ruil? Mag het wel een ruil worden genoemd? Bij nadere beschouwing blijkt het niet eens een ruil te zijn.

Want de arbeidersklasse ontvangt een stuk van *haar eigen* produkt. En zij moet er voor geven altijd meer arbeid. Het weekloon, de brandstof, het voedsel, etc. voor een week, dat zij ontvangt, is door haar zelf eerst aan de kapitalisten gegeven, en zij ontvangt het Zaterdagavond slechts terug om in de volgende week weer te kunnen gaan werken, en weer meer voor de kapitalistenklasse te maken, dan zij den volgenden Zaterdag ontvangen zal.

Als ik iemand een rijksdaalder geef, en hij geeft mij een gulden van mijn eigen rijksdaalder terug, dan kan men dat geen *ruil* noemen, vooral als die gulden slechts moet dienen om mij den volgenden dag weer een rijksdaalder, of nog meer, te doen voortbrengen voor hem, die mij ook den eersten afnam.

Dat is de grondslag onzer samenleving, die zoogenaamde ruil. Een grondslag, welks onrechtvaardigheid in het oog springt, ten hemel schreiend, en die door geen God of hemel kan gerechtvaardigd.

Alle arbeiders staan aan hun kapitalisten elken dag meer af dan zij van hen ontvangen, alle kapitalisten eigenen zich elken dag meer van hun arbeiders toe dan zij hun teruggeven. De kapitalisten houden elk jaar van dit van de arbeiders gewonnene een groot stuk over, en voegen dat bij hun oude kapitaal. En aldus in het bezit van aldoor meer kapitaal, aldoor meer grondstoffen en arbeidsmiddelen gekomen, dwingen zij de bezitloze arbeiders, elk jaar meer, om zich aan hen te verkoopen en hun wil te doen.

De oorzaak van dit alles, dat dit alles zoo gaan kan als het gaat, is het in de eeuwen geworteld, eenmaal ontstaan privaat bezit. Hoe dit is ontstaan uit gemeenschappelijk bezit, en hoe het in den loop der eeuwen is veranderd, zullen wij hier niet bespreken. Men kan dat elders duidelijk vinden. Genoeg is het er op te wijzen. De hoofdzaak is duidelijk voor ieder die nadenkt. De kapitalisten zouden de arbeiders niet tot dien schijnruil kunnen dwingen, de arbeiders zouden er zich niet aan onderwerpen, als de kapitalisten niet den grond en de arbeidsmiddelen bezaten en als de arbeiders niet bezitloos waren. De man, die geen grond of kapitaal heeft, moet toch eten. Hij wil toch kleeding en een dak. Hij wil vrouw en kinderen hebben. Hij bezit niets dan zijn arbeidskracht. Hij verkoopt die dus, het eenige wat hij bezit.

En de kapitalist maakt er gebruik van, dat de arbeider meer kan produceeren in een dag dan hij nodig heeft, laat hem 12 uur werken, en eigent zich wat hij meer produceert dan hij voor het leven noodig heeft, toe.

Dat de oorzaak van die ongelijkheid, van dat onrecht, en van de armoede hier, den rijkdom daar, dus ligt in het privaatbezit der productiemiddelen, en dat al die verschijnselen slechts kunnen verdwijnen als de oorzaak verdwijnt, mag als duidelijk worden ondersteld en voorop gesteld.

Maar wij moeten er hier op wijzen, dat die ongelijkheid aldoor grooter wordt! *Dat de klassentegenstellingen aldoor grooter worden.*

In den tijd dat de werktuigen nog onontwikkeld waren, kon de arbeider niet zoo heel veel meer produceeren dan hij zelf met zijn familie voor zijn onderhoud noodig had. Met het hand-werktuig scheidt men zooveel kleeding en voedsel en brandstof niet, als met de machine, den electrischen weefstoel, den stoomploeg, de zaaimachine en de door electriciteit gedreven mijnboor. Er bleef vroeger, in den tijd van het handwerktuig, dus lang niet zooveel over voor den kapitalist als nu. De ongelijkheid tusschen kapitalist en arbeider was dus kleiner.

Maar in dezelfde mate als de kracht der werktuigen is toegenomen, is de arbeider elken dag meer gaan scheppen dan hij behoefde. De waarde van het dagproduct is voortdurend grooter geworden dan van het dagloon. De kapitalist heeft aldoor meer in handen gekregen. Zijn kapitaalmacht is gegroeid. In de veertiende, vijftiende en zelfs zestiende eeuw nog buitte de kapitalist den arbeider nog zóó uit, dat hij zelf slechts op iets grooter voet kon leven dan zijn arbeider, maar gewoonlijk even hard moest meewerken. In de zestiende eeuw groeide de kracht van het arbeidsmiddel, in de zeventiende eeuw nog meer. Men voerde niet alleen beter werktuigen, maar ook meer arbeiders in de werkplaats. Men verdeelde den arbeid en won daardoor tijd en product. In de achttiende eeuw zag men voor het eerst in Engeland een fabrikant met eigen rijtuig rijden, wat vóór dien slechts de grondbezitters, de adel, de vorsten, de geestelijkheid deden. En de negentiende eeuw met haar stoom en electriciteit zag den tijd, dien de arbeider voor zijn eigen behoefte moet werken, slinken, den tijd dat hij voor niets, onbetaald,

werkt, zwellen in dezelfde mate, waarin de kracht der werktuigen toenam. En dat die mate geweldig is, weet zelfs een kind.

De kapitaalmacht onzer moderne kapitalisten is enorm. De hoeveelheid onbetaalde arbeid, die zij zich toeëigenen, komt eenigszins uit de toename van den zoogenaamden nationalen rijkdom in ieder kapitalistisch land aan den dag.

De aanslagen in de belasting vertellen hetzelfde. De bekende Amerikaansche financier Vanderlip zegt, dat het in industriele ondernemingen (naamlooze vennootschappen) belegd kapitaal in de Vereenigde Staten in zes jaar tijds (vóór den oorlog) met 23 duizend millioen is toegenomen.

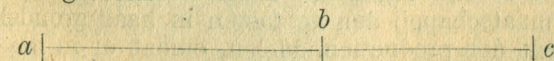
De ongelijkheid groeit dus steeds door. De uitvindingen en machineverbetering staan niet stil. De tijd, waarin arbeidershemden, arbeidersvoedsel, arbeidershuisraad, arbeidersbrandstof wordt geproduceerd, wordt aldoor kleiner. Het deel *a* in onze figuur wordt dus door de arbeiders in aldoor kleinere tijdsspanne voortgebracht, en aldoor meer tijd blijft er over om *b* en *c* voort te brengen. Geen wonder, dat de zoogenaamde nationale rijkdom wast! Geen wonder, dat de millionairs van vroeger tijd milliardairs zijn geworden. Maar in dezelfde mate wordt de tegenstelling tusschen proletariërs-armoede en kapitalistenrijkdom grooter.

Het bestaan van den klassenstrijd kan dus ook uit onze figuur onmiddellijk worden gezien en doorschouwd.

De arbeidersklasse *moet* trachten haar stuk *a* zoo groot mogelijk te maken. De kapitalistenklasse met haar aanhang van regeerders, ambtenaren, officieren, dominé's, advokaten, rechters, professoren, etc. etc. *moet* trachten dat tegen te gaan, en integendeel de stukken *b* en *c* zoo groot mogelijk te maken. De strijd tusschen de bezitters en de hanteerders der productiemiddelen moet bestaan, ook al komt hij nog niet in het volle bewustzijn der laatsten, en uit hij zich slechts in onderdrukt gemor en ontevredenheid.

En doordat het deel der kapitalisten door de steeds betere productiemiddelen zoo snel stijgt, moet de klassenstrijd steeds scherper worden.

Ook zeer helder komt deze klassenstrijd uit een ander beeld aan den dag, dat wij den lezer tot nu toe nog niet hebben voorgesteld.

Laat de lijn *a c* voorstellen de lengte van den arbeidsdag dien een arbeider heeft te maken voor een kapitalist. Het is duidelijk, dat hij in een gedeelte van dien dag een waarde schept gelijk aan de waarde van zijn loon, in het andere deel onbetaalde waarde of winst voor den kapitalist. Nemen wij nu *b* als het punt van den dag, dat die twee gedeelten scheidt. Dan blijkt ook hier weer duidelijk het bestaan van den klassenstrijd. Want evenzeer als de arbeider zal trachten het punt *b* verder naar *c* te verzetten, met andere woorden de waarde, die hij ontvangt, te vergrooten en het deel *b c*, de winst van den kapitalist, te verkleinen, — zoo tracht de laatste het stuk van den arbeider te verkleinen, en het zijne te vermeerderen, hetzij dan door inkrimping van *a b* of vergrooting van *a c*, dat wil zeggen door verlenging van den arbeidsdag.

Het eerste figuur toont ons den klassestrijd om de hoeveelheid product, het tweede om de lengte van den arbeidsdag en de grootte van het loon. Beide verlichten zij dezelfde zaak, maar elk van beide van een ander standpunt.

Uit beide blijkt ook, dat de strijd blijvend en onverzoenlijk is, steeds scherper wordt, en alleen door de opheffing van het privaat bezit kan worden opgelost.

Want de onrechtvaardige ongelijkheid komt alleen uit het privaat bezit der productiemiddelen voort.

Maar hoe, zal men vragen, hoe wilt gij, communisten, dan aan dezen vreeselijken en schandelijken toestand een einde maken? Hoe is het mogelijk, dat gij er van droomt een zoo door de eeuwen heen gegroeide en in de eeuwen gewortelde ongelijkheid, die op het eenmaal vastgelegde en vastbestaande privaat bezit berust, op te heffen? Hoe kunt gij er in slagen, wat door het recht gerechtvaardigd, door den godsdienst geheiligd, en door de wetten en de macht der bourgeoisie verdedigd is, het privaatbezit, op te heffen?

Zoo denkt menig vreesachtig arbeider, die niet waagt zich bij het communisme aan te sluiten, omdat hij nog niet *begrijpt*.

Het communisme antwoordt hem: Ik durf dit wagen omdat de kapitalistische maatschappij, waarin gij en ik leven, een levend organisme is. Ik durf wagen de kapitalistische maatschappij aan te tasten in haar grondslag, het privaatbezit der productiemiddelen, omdat er in die kapita-

listische maatschappij zelve veranderingen plaats hebben, krachten werkzaam zijn, die haar zullen vernietigen. Versta mij wel, krachten niet door u of mij of door andere leden der maatschappij opzettelijk in het werk gesteld, maar onbewuste, achter den rug der menschen werkende. Deze zal ik u toonen, zegt het communisme tot den arbeider, en als gij ze gezien hebt en begrepen, twijfel ik niet of gij zult mijn vriend en bondgenoot worden.

Inderdaad, hier raken wij met de hand *den eersten grondslag* van het communisme aan. Dit gelooft niet, zooals vroegere socialistische richtingen hebben gemeend, dat de opheffing van het privaat bezit, de verandering der maatschappij in eene socialistisch samenwerkende, zonder loondienst, zonder uitbuiting, zal komen door den wil der menschen in de eerste plaats, maar in de eerste plaats doordat de onbewuste blinde krachten, die in de maatschappij werken, het kapitalisme onmogelijk, het socialisme mogelijk en noodzakelijk zullen maken.

Het communisme onderscheidt zich in de aller-allereerste plaats hierdoor van de bourgeoisie, van het anarchisme, en van de conservatieve en reactionaire elementen onder de arbeiders zelve: dat het meent, dat de eerste noodzakelijke kracht voor een nieuwe maatschappij in den materieelen grondslag dier maatschappij gelegen moet zijn — zóó zeer, dat, als die materieele grondslag niet aanwezig is, geen menschelijke wil ter wereld in staat zal zijn die nieuwe maatschappij te maken.

Onder materieelen grondslag eener maatschappij nu, verstaat het communisme den arbeid, het productieproces. Elk arbeider zal het wel met haar ééns zijn, dat dit het fundament der samenleving is.

En het toont aan, dat juist daarin veranderingen plaats hebben, krachten werkzaam zijn, die, zooals zoo even gezegd, het kapitalisme onmogelijk, het socialisme noodzakelijk en mogelijk maken.

Nu moet men dit vooropstellen van den materieelen grondslag, door het communisme, niet zóó verstaan, alsof het zeggen wilde: als die onbewuste stoffelijke krachten het productieproces maar in de richting van het socialisme doen veranderen, dan komt dit socialisme van zelf wel. Die uitlegging van wat het communisme zeggen wil, is een boos-

aardige en valsche; zij wordt veelal door de bourgeoisie gegeven en komt vooral van kerkelijke zijde, die haar geestelijke meerderheid wil bewijzen door dezen leugen over het materialistische van het communisme. Maar deze voorstelling is niets meer dan een ellendige leugen. Wanneer wij zeggen, dat de materiele verandering in het productieproces de voornaamste, de eerste voorwaarde voor het socialisme is, dan bedoelen wij niet dat er geen andere voorwaarden zijn! Dan bedoelen wij niet dat alles maar stoffelijk en van zelf en onbewust toegaat. Als wij dat bedoelden, waarom zouden wij het ons zelve zoo druk maken met propaganda en organisatie?

Wij zeggen alleen: als de verandering in den arbeid, in het productieproces, onder het kapitalisme niet zóó was dat het socialisme mogelijk werd, dan zou geen mensch en geen hoeveelheid menschen het socialisme kunnen brengen. Als de grondslag der samenleving, de arbeid, met andere woorden, niet een socialistisch karakter ging aannemen onder en door het kapitalisme zelf, dan zou geen socialisme kunnen ontstaan.

Maar — door menschen, door hun, hun willen en voelen en denken en doen alleen, kan het socialisme komen.

Als de grondslag der maatschappij, het productieproces, zich in socialistische richting wijzigt, dan moeten het menschen zijn van vleesch en bloed, dan moet het de menscheijke geest, de begeerte, de wil zijn, die op dien grondslag het socialistisch gebouw optrekken. Menschen zonder bouwstoffen kunnen niets doen. Maar bouwstoffen zonder menschen worden geen huis.

Dit nu willen wij in dit boekje eerst aantoonen. Wij willen aan de arbeiders bewijzen, dat ten eerste *de dingen* in onze samenleving zóó worden, dat zij tot socialisme dwingen, als het ware om socialisme vragen. En ten tweede dat *de menschen* er zijn, die op dien grondslag het socialisme metselen en timmeren kunnen en moeten.

Ons eerste betoog zal dus in tweeën verdeeld zijn: het zal over dingen en over menschen loopen. Wij zullen met de dingen beginnen, omdat deze, zooals wij zeiden, het begin moeten zijn, evenals de fundamenten het begin zijn van een huis.

De grondslag der maatschappij, de arbeid, wordt socialistisch.

De tijd is voorbij waarin de patroon met den enkelen werkman in de werkplaats stond. Het kleinbedrijf is verdwenen of verdwijnt, het grootere, het groote, het zeer groote komen in zijn plaats.

Dit is dit eerste verschijnsel, waarop het communisme de aandacht der arbeiders vestigt.

Het bewijst dit ten eerste door redeneering, uit de theorie.

De kapitalisten moeten, door de concurrentie gedwongen, hun bedrijf vergrooten. Want zij moeten er naar streven, het grootste deel der markt, zoo mogelijk het geheel, in handen te krijgen. Als zij het niet doen, neemt een ander de markt. Zoo denken zij allen, en allen moeten dus trachten de overwinnaar der anderen te zijn.

De invoering van nieuwe machines, die anderen nog niet hebben, geeft den kapitalist, die ze heeft, plotseling een reusachtig extra-profit. Hij produceert sneller, in groter massa, goedkoper. Hij verkoopt iets onder den prijs zijner concurrenten, maar zoo hoog mogelijk boven zijn eigen productieprijs. Hij krijgt een enorm debiet, omdat alles stroomt naar den laagsten verkooper. Hij moet om aan al de aanvragen te voldoen, zijn zaak uitbreiden, ook omdat, bij groot bedrijf, zijn algemeene kosten, voor verlichting etc., op dezelfde hoeveelheid product altijd kleiner worden. Invoering van nieuwe machines is gelijk aan uitbreiding der zaak. Elk jaagt daarnaar. Ergo ligt vergroting van het bedrijf, opheffing van het kleinere, in het kapitalisme opgesloten, als het hardloopen in den haas. Het kan niet anders doen dan zóó.

Naar mate het gebruik van machines toeneemt, moet dit al sneller en sneller gaan. Want hoe meer machines een bedrijf gebruikt, des te meer kapitaal is er in gestoken. Des te meer eischt het grootere kapitaal groter winst, snelleren omzet. De prikkel tot winstmaken wordt met het bedrijf grooter. Gevaar voor ondergang in de concurrentie is vreeselijker bij een groot bedrijf dan bij een klein; er is meer mee gemoeid. Elk groot bedrijf zal dus voortdurend wegen zoeken om zich nog weer te vergrooten.

Niet alleen uit de bloote redeneering, de ervaring, volgt dit, het blijkt evenzeer uit de cijfers. Wij laten hieronder eenige voornaamste gegevens der laatste jaren volgen. ¹⁾

In Duitschland had tusschen de jaren 1882 en 1907 de volgende beweging in de kleine, de middensoort en de groote bedrijven plaats:

Duitsche Bedrijfsstatistiek.

I. Alle Bedrijfstakken (Industrie, Handel, Tuinbouw).

Bedrijven	1882	1907	Verhouding.
met 1 persoon	1877872	1446206	100 tot 77
1—5 personen ²⁾	1002896	1577912	" " 157
6—10 "	68763	148112	" " 215
11—50 "	43952	119298	" " 272
51—200 "	8095	26179	" " 323
201—1000 "	1752	5323	" " 304
boven 1000 "	127	506	" " 398

Personen daarin

Bedrijven	Van 1000 personen vallen in elke groep		Verhouding.	
	1882	1907	1882	1907
met 1 persoon	1877872	1446206	255	101
1—5 personen	2457950	3919715	335	272
6—10 "	500097	1104590	68	76
11—50 "	891623	2584248	122	179
51—200 "	742688	2418150	101	168
201—1000 "	657399	1991056	90	138
boven 1000 "	213160	954645	29	66
			1000	1000

1) Wij zullen in dit boekje dikwijls gedwongen zijn cijfers te laten spreken. De lezer late zich daardoor niet afschrikken. Er is geen beter middel om burgerlijke tegenstanders, revisionisten en anarchisten te verslaan, en om onverschillige, of christelijke arbeiders, te overtuigen dan hun de ontwikkeling der maatschappij met eigen oogen te doen zien.

2) „Bedrijven met 1 persoon” alleen dan, als er geen motor gebruikt wordt; met motor rekenen ook 1-persoonsbedrijven bij de volgende groep.

Aantal Bedrijven in 3 groepen samengevat:

	1882	1907	Verhouding.
Kleinbedrijf (1—5)	2882768	3024118	100 tot 105
Middel " (6—50)	112715	267410	" " 237
Groot " (bov. 50)	9974	32007	" " 321

Aantal personen in

	Van 1000 personen vallen in elke groep		Verhouding.	
	1882	1907	1882	1907
Kleinbedrijf	4335822	5383233	590	373
Middel "	1391720	3688838	190	255
Groot "	1613247	5363851	220	372
			1000	1000

II. Industrie alleen, Bedrijven.

	1882	1907	Verhouding.
1—5 personen Kleinbedrijf	2175857	1871785	100 tot 86
6—50 " Middel "	85001	187449	" " 221
bov. 50 " Groot "	9481	29154	" " 308

Personen.

	1882	1907	Verhouding.
Kleinbedrijf	3270404	3203210	100 tot 98
Middel "	1109128	2720986	" " 245
Groot "	1554131	4951552	" " 319

III. Motorische kracht in de industrie 1907.

	1 Kilowatt = 1,36 Pkr.		Totaal Pkr.
	Aantal pers.	Paardekr. + Kilowatt	
1—5 pers.	2179331	609628	101365
6—10 "	695941	287483	62140
11—50 "	1830195	1177333	148239
51—200 "	2034020	2736441	205058
201—1000 "	1869023	1891978	406354
bov. 1000 "	1277788	2289064	436411

De kleinbedrijven vermeerderden in *alle* bedrijfstakken met 5, de middenbedrijven met 137%, de grootbedrijven met 221%, en zoowel het aantal personen als de machinale kracht namen in de grootere bedrijven ontzaggelijk veel sterker toe dan in de kleinere.

In de industrie gingen de bedrijven, waar de baas alleen werkt, hard in aantal achteruit, en, naarmate de bedrijven grooter werden, stegen zij sneller, en zeer groote bedrijven stegen enorm.

Een andere grondslag der samenleving, een nieuw fundament werd blijkbaar gelegd door het onbewuste, niet zoo bedoelde werken van het kapitalisme.

Wij komen, als wij de ontwikkeling der *menschen* bespreken, nog uitvoeriger op de cijfers die hen betreffen, wij wijzen intusschen hier nog slechts er op dat van elke 1000 in handel, industrie en tuinbouw bezige personen in 1882 op het kleinbedrijf ongeveer 590, op midden- 190 en grootbedrijf 220 personen kwamen. Deze cijfers waren in 1907: 373 in het kleinbedrijf, in het middelbedrijf 255, in het grootbedrijf 372.

In dit land werkten dus van elke 1000 reeds 627 personen in midden- en grootbedrijf.

Maar uit deze getallen spreekt de geweldige overwinning van het groot- en reuzenbedrijf nog niet duidelijk genoeg. De concentratie (samentrekking) der productiemiddelen in de groote bedrijven is veel verder vooruit dan die der arbeiders. Dit komt duidelijk aan den dag als men de paardekrachten die de groot-industrie bezigt, nog eens vergelijkt met die van het klein- en middelsoortbedrijf.

In 1907 kwamen op elk bedrijf per 100 personen

Bedrijven met Personen	Paardekrachten.
1—5	34
6—10	54
11—50	75
51—200	98
201—1000	131
meer dan 1000	226

Vergelijkt men de gebezigde personen met de paardekrachten, dan ziet men hoe ontzaggelijk veel sterker de groot-industrie is, niet alleen in gebezigde menschen, maar vooral ook in hoeveelheid gebruikte machinale kracht.

In 1907 telde men in Duitschland 506 reuzenbedrijven (met meer dan 1000 arbeiders). Deze verrichtten echter reeds bijna een derde deel der geheele productie.

De kleinbedrijven (onder de 20 personen) verrichtten nog

maar een uiterst klein deel van den voor de productie noodzakelijken arbeid.

Eerst uit zulke getallen ziet men duidelijk het reusachtige overwicht van het grootbedrijf. In industriëel-achterlijke landen als Holland is dat natuurlijk niet zoo sterk. Maar in Duitschland, Engeland, Amerika, met andere woorden in die landen, die de ontwikkeling leiden en veroorzaken, is na 1907 de toename van de beteekenis der groot-industrie nog veel sterker geworden.

Waar is de oude maatschappij gebleven, waarvan het kleine bedrijf de kracht was? Die oude maatschappij is dood, voorgoed dood.

De bourgeoisie leert aan de christelijke arbeiders dat God het socialisme niet wil. Zien de christelijke arbeiders dan niet, dat in plaats van den individueelen, den persoonlijken, den kleinen arbeid de groote gemeenschappelijke arbeid komt? Zij moeten het voor zichzelf maar uitmaken of het een God is die dat veroorzaakt, of dat het de kracht is die in de dingen en menschen zelve woont. Gebeuren doet het. Dat kunnen zij, noch hun patroons, predikanten of pastoors ontkennen.

Wij willen ook nog even naast de cijfers van 1882 en 1907 de cijfers van 1895 in enkele statistieken aanhalen en ook daarbij nog eenige opmerkingen plaatsen.

Bedrijven in industrie, handel en tuinbouw in Duitschland met

	Toename in percenten.	
	1882-1895	1895-1907
1—5 pers.	1.8	7.2
6—10 "	65.1	81.4
11—50 "	67.9	55.6
51—200 "	93.0	68.3
200—1000 "	75.6	74.0
bov. 1000 "	100.8	124.8
Totaal	4.6	10.7

De reuzenbedrijven namen het snelst toe, daar vermeerderde de percentelijke toename van 100.8 tot 124.8.

Maar de kleinbedrijven namen toch ook nog toe, zal men wellicht zeggen, met 7.2%, terwijl de toename van 1882—1895 slechts 1.8% bedroeg.

Zeer zeker, maar men vergete niet, dat het juist de groot-industrie is, die geheel nieuwe kleinbedrijven scheidt — men denke b. v. aan het beroep van rijwielenreparateur —, die echter niet, zooals de vroegere kleinbedrijven, onafhankelijke, op zichzelf staande bedrijven zijn, maar geheel en al door het grootbedrijf worden beheerscht.

Maar bovendien verbergen deze cijfers, zooals ze hier voor ons liggen, nog een groot gedeelte der werkelijkheid. In deze cijfers zijn ook de kleinbedrijven in den handel begrepen. Nemen wij deze eraf, dan is van 1895—1907 het aantal kleinbedrijven (met 1—5 personen) van 1989572 tot 1910261 of **met meer dan 79000 gedaald**.

Want wat paradeert al niet in den handel als kleinbedrijf! Om een paar voorbeelden te geven, de bedrijven met één enkel persoon in de zoogenaamde ververschingszaken vermeerderden van 43054 tot 80654, allen kleine kroegjes en schafthuizen, die slechts in naam zelfstandige bedrijven zijn, of totaal van de bierbrouwerijen afhankelijk, of bedrijven, die den eigenaar nauwelijks een proletariërsinkomen kunnen opleveren.

De kruidenierswinkeltjes vermeerderden, in het tijdsverloop 1895—1907 van 82929 tot 103948. Dat zullen de tegenstanders wel als eene weerlegging van het Marxisme aanhalen! Maar bij een beetje nader toezien blijkt uit deze cijfers ook de ware toedracht wel.

In 1895 waren van die 82929 kruidenierszaakjes nog 61232 hoofdbron van inkomst voor den eigenaar, in de 21697 andere gevallen diende het zaakje als bijverdienste.

In 1907 was het kleine winkeltje reeds in 54777 gevallen bijverdienste, en nog slechts in 49171 gevallen hoofdbron van inkomsten.

En om nog één geval aan te halen, zoo staan in de bedrijfstelling van 1907 43348 straathandelaars genoteerd, als zelfstandige bedrijven beheerend, tegen 31996 in 1895.

Merkwaardige zelfstandige bedrijven!

Maar ondanks al dat cijfergegochel ging toch in de geheele handel, industrie en tuinbouw het alleen-bedrijf (bedrijf, waarin slechts één persoon werkzaam is) achteruit, ook absoluut.

Men telde daar aan zuivere alleen-bedrijven in

1882	1895	1907
1877872	1714351	1446206

En voor de industrie alleen waren deze cijfers

1882	1895	1907
1430465	1237349	994743

De achteruitgang bedroeg hier in het tijdperk 1882—1895 13,5 %, in de periode 1895—1907 reeds 19,6 %.

Beter nog dan door bovengenoemde cijfers komt het weinig beteekenende van het kleinbedrijf te voorschijn, als wij berekenen welk percentage der in de industrie werkzame personen werkte in klein-, midden- en grootbedrijf. (Kleinbedrijf hier 1—5 pers., middenbedrijf 5—50 pers., grootbedrijf meer dan 50 pers.).

	1882	1895	1907
Kleinbedrijf	55,1	39,9	29,5
Middenbedrijf	18,6	23,8	25,1
Grootbedrijf	26,3	36,3	45,4

Men ziet dus, dat, terwijl in 1882 van alle 1000 in de industrie werkzame personen 551 in het kleinbedrijf arbeidden, dit aantal in 1907 nog slechts 295 bedroeg.

Bij het middenbedrijf waren deze cijfers 186 en 251, bij het grootbedrijf 263 en 454.

Men zal nu wellicht zeggen, het grootbedrijf mag het kleinbedrijf verdringen, maar het middenbedrijf houdt toch stand, het nam wat de daarin werkzame personen betreft van 1895 nog van 23,8 tot 25,1 % toe.

Zeer zeker, maar om verdrongen te worden, moest het toch eerst ontstaan nietwaar? Middenbedrijf is dikwijls de overgang van klein- naar grootbedrijf. Houdt echter het middenbedrijf ook relatief stand in die bedrijven, waarin in 1895 het grootbedrijf reeds aanmerkelijk was doorgedrongen, in de voornaamste bedrijven van onzen tijd, dat zijn: de mijnbouw, steenen- en aardindustrie, machine-industrie, chemische industrie, lichtstoffenindustrie, textielindustrie en papierindustrie?

Berekenen wij voor deze industrieën het percentage der

personen werkzaam in klein-, midden- en grootbedrijf, dan zien wij dat werkzaam waren in:

	1895	1907
in het kleinbedrijf	19,1	9,9
" " middenbedrijf	22,9	19,2
" " grootbedrijf	58	70,9

Van iedere 1000 personen verminderde dus het aantal werkzaam in het kleinbedrijf van 191 op 99, het aantal werkzaam in het middenbedrijf van 229 tot 192, terwijl het aantal werkzaam in de grootindustrie van 580 tot 709 vermeerderde. Het middenbedrijf wordt dus ook relatief verdrongen, daar waar het grootbedrijf maar eenmaal vasten voet verkregen heeft!

En hiervan geven de cijfers over **België** een tweede zeer duidelijk bewijs. Daar waren in:

Bedrijven met	1—5 personen	1897	1907
		215400 ¹⁾	211700
" "	5—50 "	13800	13000
" "	50—500 "	2000	1465
" "	meer dan 500 "	133	184

Men ziet dus **overall vermindering** van het aantal bedrijven behalve bij de reuzenbedrijven, waar eene zeer sterke vermeerdering heeft plaats gehad.

Engeland geeft ons voor de voornaamste bedrijven hetzelfde beeld te aanschouwen.

Daar verminderde van 1880—1904 het aantal papierfabrieken van 340 op 279, het aantal blikfabrieken van 96 in 1885 op 74 in 1906, het aantal hoogovens van 629 op 369, maar de ruwijzerproductie vermeerderde van 6 miljoen ton op 10 miljoen ton. Men ziet dus dat, terwijl het aantal hoogovens afnam, de productie ontzettend toenam. *De bedrijven verminderden in aantal en namen in omvang toe.*

En hetzelfde verschijnsel wordt nog duidelijker bewezen door het volgende staatje over de Vereenigde Staten van Amerika:

¹⁾ Deze cijfers zijn in honderdtallen afgerond.

	Aantal bedrijven	Gemiddeld kapitaal (in duizend dollars)
Landbouwwerktuigen in 1880	1943	31
" " " " 1900	715	221
Schoenfabrieken . . . 1880	1959	22
" " " " " 1900	1600	64
IJzer en staal . . . 1880	699	295
" " " " " 1900	668	858

	Aantal bedrijven	Gemiddeld kapitaal (in duizend dollars)
Lederproductie 1880	5628	13
" " " " " 1900	1306	133
Brouwerijen en Distilleerderijen 1880	2191	42
" " " " " 1900	1509	275
Scheepsbouw " " . . . 1880	2188	10
" " " " " 1900	1116	69
Wollen " stoffen 1880	1990	48
" " " " " 1900	1035	120
Vloerkleedweverijen . . 1880	195	110
" " " " " 1900	133	334
Katoenspinnerijen . . . 1880	1240	—
" " " " " 1900	973	—

Het bericht der beroepstelling zegt hieromtrent: „De kleine spinnerijen van 50 jaar geleden, die slechts een paar honderd spoelen in beweging brachten, hebben plaats gemaakt voor groote fabrieken, gebouwd volgens principes van modernen fabrieksbouw en duizende spoelen in beweging brengend, wier verbetering eene snelheid bewerkstelligd heeft van 5000—10000 omwentelingen in de minuut”.

Wij kunnen dus gerust verklaren, met al deze cijfers voor oogen, waar wij in alle landen het grootbedrijf het allesbeheerschende zien worden: *De arbeid concentreert zich meer en meer in grootbedrijf.*

Nog veel sterker is dit natuurlijk in een bedrijf het geval dat wij nog niet noemden: den spoorweg. Daar heeft ééne maatschappij, als de Hollandsche IJzeren Spoorweg of de Staatsspoorwegmaatschappij tienduizenden in haar dienst.

Daar heeft een lichaam als de Pruisische Staatsspoor over